

УДК 329.14(438):323.1(477.82)"1921/1939"
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/103-7>

Євгеній КОСТИУК,

orcid.org/0009-0001-8743-7584

аспірант кафедри всесвітньої історії

Волинського національного університету імені Лесі Українки

(Луцьк, Україна) *kostiuk.ee@gmail.com*

ПОЛЬСЬКА СОЦІАЛІСТИЧНА ПАРТІЯ НА ТЕРЕНАХ МІЖВОЄННОЇ ВОЛИНИ: ІДЕОЛОГІЯ, ОРГАНІЗАЦІЙНІ ФОРМИ ТА РЕГІОНАЛЬНА СПЕЦИФІКА ДІЯЛЬНОСТІ

Мета дослідження полягає в аналізі діяльності Польської соціалістичної партії ППС на Волині у міжвоєнний період, з'ясуванні її ідейно-програмних засад, соціальної бази, організаційних форм і місця в суспільно-політичному житті регіону. Методологія ґрунтується на використанні загальнонаукових і спеціально-історичних методів дослідження, зокрема проблемно-хронологічного, порівняльно-історичного, структурно-функціонального, а також джерелознавчого аналізу архівних матеріалів. Важливе значення має й мікроісторичний підхід, застосований до реконструкції окремих заходів ППС в регіоні. Наукова новизна дослідження полягає у спробі комплексної характеристики діяльності ППС на Волині в загальнопольському та регіональному контекстах, поєднавши огляд ідейної еволюції партії з аналізом локальної політичної практики на основі документів Волинського воєводського управління з фондів Державного архіву Волинської області. Висновки. Польська соціалістична партія була однією з найпомітніших польських політичних сил на Волині у міжвоєнний період. На відміну від більшості інших польських партій, вона спиралася не лише на польське середовище, а й на міжетнічну соціальну базу, що включала єврейські робітничі кола та частково українське населення. Найбільш відчутною її присутність була у міських осередках, насамперед у Луцьку та Ковелі, де партія мала опору в профспілках і серед залізничників. Водночас діяльність ППС відбувалася під постійним адміністративним наглядом, а після утвердження санаційного режиму можливості для самостійної опозиційної активності суттєво звузилися. Документи Волинського воєводського управління дають змогу простежити не лише організаційні форми роботи ППС, але й її сприйняття владою та суспільством у поліетнічному середовищі Волині.

Ключові слова: Волинь, Польська соціалістична партія, Друга Річ Посполита, міжвоєнний період, національні меншини, Луцьк, Ковель.

Yevhenii KOSTIUK,

orcid.org/0009-0001-8743-7584

Postgraduate student at the Department of World History

Lesya Ukrainka Volyn National University

(Lutsk, Ukraine) *kostiuk.ee@gmail.com*

THE POLISH SOCIALIST PARTY IN INTERWAR VOLYN: IDEOLOGY, ORGANIZATIONAL FORMS, AND REGIONAL SPECIFICS OF ITS ACTIVITY

The purpose of the study is to analyze the activities of the Polish Socialist Party in Volyn during the interwar period, to clarify its ideological and programmatic foundations, social base, organizational forms, and place in the socio-political life of the region. The methodology is based on the use of general scientific and special historical research methods, in particular the problem-chronological, comparative-historical, and structural-functional methods, as well as source analysis of archival materials. An important role is also played by the microhistorical approach applied to the reconstruction of particular activities of the Polish Socialist Party in the region. The scientific novelty of the study lies in an attempt to provide a comprehensive characterization of the activities of the Polish Socialist Party in Volyn in both the all-Polish and regional contexts, combining an overview of the party's ideological evolution with an analysis of local political practice on the basis of documents of the Volhynian Voivodeship Office preserved in the State Archive of Volyn Region. Conclusions. The Polish Socialist Party was one of the most prominent Polish political forces in Volyn during the interwar period. Unlike most other Polish parties, it relied not only on the Polish environment but also on an interethnic social base that included Jewish workers' circles and, partly, the Ukrainian population. Its presence was most visible in urban centers, especially in Lutsk and Kovel, where the party had support among trade unions and railway workers. At the same time, the activities of the Polish Socialist Party took place under constant administrative surveillance, while after the establishment of the Sanation regime the possibilities for independent oppositional activity were significantly narrowed. The documents of the Volhynian Voivodeship Office make it possible to trace not only the organizational forms of the party's work, but also its perception by the authorities and society in the polyethnic environment of Volhynia.

Key words: Volyn, Polish Socialist Party, Second Polish Republic, interwar period, national minorities, Lutsk, Kovel.

Постановка проблеми. Вивчення історії міжвоєнної Волині (1919–1939 рр.) неможливе без дослідження діяльності польських політичних партій, які в умовах входження регіону до складу Другої Речі Посполитої стали важливим чинником суспільно-політичного життя. Особливе місце серед них посідала Польська соціалістична партія (ППС), що поєднувала соціалістичну програму з демократичними гаслами, парламентськими формами боротьби та відносно поміркованою позицією щодо прав національних меншин. На Волині, де польське населення становило меншість, а міський соціальний простір був поліетнічним, діяльність ППС набула особливого характеру. Вона розгорталася в умовах конкуренції з іншими польськими політичними силами, єврейськими політичними утвореннями, суперечливих польсько-українських взаємин, зростання адміністративного контролю та поступового обмеження простору для опозиційної діяльності після приходу до влади Ю. Пілсудського.

Актуальність зазначеної теми зумовлена також потребою глибшого осмислення суспільно-політичних процесів на Волині як поліетнічному прикордонному регіоні. Дослідження ППС дозволяє краще зрозуміти механізми політичної мобілізації міського населення, особливості взаємодії польських партій із національними меншинами та специфіку державного нагляду за легальною опозицією.

Аналіз досліджень. Історіографія проблеми представлена працями вітчизняних та зарубіжних вчених. Загальні аспекти історії Польської соціалістичної партії, її ідейна еволюція та роль у відновленні польської державності висвітлена у працях Я. Жарновського, А. Лейванда, А. Фрішке та ін. (Żarnowski, 1965; Leiwand, 1964 Friszke, 1989). Окремі аспекти участі ППС у міжнародному соціалістичному русі та її програмні засади розкрито у праці В. Ковальського (Kowalski, 1985). Згадки про ППС в контексті політичних процесів Волинського воєводства можна зустріти у студіях В. Менджецького (Mędrzecki, 1988). Питання національної політики міжвоєнної Польщі, зокрема щодо українців, розглядали українські дослідники, серед яких варто згадати В. Футалу (Футала, 2013). Суспільно-політичний розвиток Луцька міжвоєнної доби, включно з аналізом міського політичного середовища, відображено у праці Г. Малеончук (Малеончук, 2022). Водночас діяльність ППС на Волині, зокрема на основі локальних матеріалів з фондів Державного архіву Волинської області, досі залишається висвітленою фрагментарно. Особливо це стосується соціальної бази партії, її присутності в окремих міс-

тах воєводства та повсякденних форм політичної активності.

Мета статті полягає в аналізі діяльності Польської соціалістичної партії на теренах міжвоєнної Волині, з'ясуванні її ідейно-програмних засад, соціальної бази, організаційних форм та місця у політичному житті регіону. Окрему увагу приділено діяльності ППС у 1920-х рр. у світлі документів Волинського воєводського управління, а також реконструкції першотравневого мітингу цієї партії у Луцьку 1927 р. як прикладу реальної політичної практики партії у міському середовищі.

Виклад основного матеріалу. Польська соціалістична партія була заснована ще до відновлення польської державності і увійшла в міжвоєнну добу вже зі сформованою ідейною традицією. Її установчий з'їзд відбувся 17–23 листопада 1892 р. в Парижі за участю представників кількох польських соціалістичних організацій (Program Paryski PPS, 1892). Від початку ППС прагнула поєднати соціальне визволення з національною емансипацією поляків, що вирізняло її з-поміж суто інтернаціоналістських марксистських течій. Програмні документи початку 1890-х рр. містили вимоги створення незалежної Польської республіки, запровадження загального виборчого права, свободи слова, друку і зібрань, рівності громадян незалежно від статі та віросповідання, восьмигодинного робочого дня, мінімальної заробітної плати, безкоштовної освіти та системи соціального захисту (Manfred, 2008).

Упродовж наступних десятиліть ППС пройшла складний шлях ідейних пошуків та організаційних трансформацій. Частина польських лівих сил відійшла до інтернаціоналістичного табору, утворивши Соціал-демократію Польського Королівства і Литви. Натомість ППС дедалі чіткіше поєднувала соціалістичну програму з боротьбою за незалежність. Після російської революції 1905 р. партія перетворилася на масовий рух, а у 1906 р. пережила новий розкол між революційною фракцією, пов'язаною з Ю. Пілсудським, і лівим крилом (Świątek, 1998). Попри внутрішні суперечності, саме ППС стала однією з тих сил, які формували демократичну політичну традицію майбутньої польської держави. Варто зазначити й те, що у 1917–1918 рр. представники цієї партії брали участь також у роботі Української Центральної Ради, що свідчило про її політичну активність і на українських землях.

Після відновлення незалежності Польщі у 1918 р. ППС перетворилася на одну з провідних політичних сил Другої Речі Посполитої. Її

програма в міжвоєнний період ґрунтувалася на підтримці парламентської демократії, захисті прав робітників, соціальних реформах, державному контролі над ключовими секторами економіки, аграрних перетвореннях і боротьбі з правим радикалізмом та авторитаризмом (Kowalski, 1985: 80–85). На загальнопольському рівні ППС послідовно брала участь у виборчих кампаніях, отримуючи стабільне представництво в сеймі та сенаті. На виборах до сейму 1919 р. вона здобула 9,2% голосів, у 1922 р. – 10,3%, у 1928 р. – 13%, а в 1930 р. – 17,3% у складі коаліції «Центролів» (Żarnowski, 1965: 98–99). Вибори 1935 і 1938 рр. партія бойкотувала, протестуючи проти авторитарних змін у політичній системі, пов'язаних із прийняттям «квітневої конституції» 1935 р. та посилення ролі військових чинників.

Слід зауважити, що важливою рисою міжвоєнної ППС було поєднання соціалістичної програми з лояльністю до польської державності. Спочатку партія підтримала Ю. Пілсудського, вбачаючи в ньому гаранта стабільності та реформ, однак після утвердження режиму «санації» перейшла в опозицію, приєднавшись до демократичного табору «Центролів». Ця еволюція мала безпосереднє значення і для Волині, де державна адміністрація дедалі обережніше ставилася до будь-якої соціалістичної активності, навіть якщо вона розгорталася в межах легального політичного поля (Żarnowski, 1965).

На східних землях Другої Речі Посполитої, зокрема й на Волині, діяльність ППС мала свою специфіку. Якщо більшість польських політичних партій регіону спиралася насамперед на польських осадників, інтелігенцію, чиновництво чи землевласницькі кола, то ППС орієнтувалася на міський робітничий елемент, профспілки та частково на національні меншини. Саме тому вона була чи не єдиною польською політичною силою на Волині, яка мала відносно виразну міжетнічну базу, що включала поляків, євреїв і частково українців. Ця обставина впливала як із соціального профілю партії, так і з її програмних декларацій, у яких ішлося про рівноправність національних меншин, захист їхніх громадянських прав і, в окремих випадках, про потребу територіальної автономії для українців та білорусів.

Організаційна присутність ППС на Волині була нерівномірною і залежала від соціальної структури конкретних міст. Найстійкіші позиції партія мала у містах – в Луцьку та Ковелі. Луцьк як адміністративний центр Волинського воєводства був осередком не лише польської адміністрації, але й активного партійного життя. Тут повіто-

вий комітет ППС діяв фактично впродовж усього міжвоєнного періоду. Соціальною базою партії в місті були професійні та галузеві профспілки, серед яких важливе місце посідали як польські робітничі організації деревообробної, металургійної, швейної, шкіряної, харчової, перукарської та інших галузей, так і єврейські профспілки, що перебували під впливом єврейської політичної соціалістичної сили – «Бунду». Саме в Луцьку найвиразніше виявився міжетнічний характер підтримки ППС (Mędrzecki, 1988).

Ковель становив дещо інший тип міського середовища. Як великий залізничний вузловий центр, він був природним простором для впливу ППС, яка спиралася тут передусім на залізничників – найчисленніший прошарок місцевого робітництва. Постійна агітація серед працівників залізниці, участь у профспілковому русі та зацікавленість влади саме цим середовищем свідчать про те, що Ковель належав до найбільш сприятливих для соціалістів міських осередків Волині (Mędrzecki, 1988).

Значно слабшою була присутність ППС у Рівному. Попри наявність певної робітничої бази, міське польське середовище тут більшою мірою формувалося навколо інтелігенції, осадників та самоврядних структур. Зокрема, в 1924 р. влада фіксувала відсутність помітної активності соціалістів у Рівненському повіті (ДАВО. Ф. 46 Оп. 9. Спр. 302. Арк. 1). Це дає підстави вважати, що в Рівному ППС не мала такої опори, як у Луцьку чи Ковелі. У Володимирі партія також була присутня, однак не посідала домінуючого становища, поступаючись іншим польським політичним середовищам.

Особливий інтерес для вивчення ППС на Волині становлять документи Волинського воєводського управління м. Луцьк, які дозволяють простежити практичні форми діяльності партії і водночас механізми адміністративного контролю за нею. Вже сам факт систематичного збору інформації про структуру, склад і заходи партії свідчить, що влада сприймала соціалістів не лише як легальну опозицію, а й як потенційний чинник дестабілізації. Особливу увагу адміністрація приділяла першотравневим заходам ППС, що розглядалися як моменти найбільшої публічної мобілізації робітничого середовища.

Після приходу до влади Ю. Пілсудського та утвердження санаційного режиму нагляд за ППС на Волині набув системного характеру. Таємні циркуляри Дирекції державних залізниць у Львові та листування з органами поштово-телеграфного зв'язку свідчать, що регіональні управління у

Луцьку, Ковелі, Рівному, Кременці та Володимирі мали забезпечувати постійний зв'язок із Міністерством внутрішніх справ у Варшаві з метою оперативного інформування про діяльність ППС і її вплив на працівників залізниці (ДАВО. Ф. 46 Оп. 9. Спр. 302. Арк. 2, 4). Уже сама ця практика засвідчувала, що легальна соціалістична партія розглядалася владою як небажаний і потенційно небезпечний опозиційний фактор.

Показовим документом щодо опозиційності цієї політичної сили у середині 1920-х рр. є відозва Центрального виконавчого комітету ППС «Нехай святкується 1-ше травня», поширювана на Волині на початку травня 1926 р. (ДАВО. Ф. 46 Оп. 9. Спр. 302. Арк. 8). У ній партія різко критикувала урядову соціально-економічну політику, зокрема проєкти тодішнього міністра фінансів Є. Здзеховського, які передбачали скорочення зарплат залізничникам і масові звільнення робітників в умовах господарської кризи. Водночас у документі містилася вимога надання рівних прав національним меншинам та територіальній автономії для українців і білорусів. Цей момент заслуговує на особливу увагу, оскільки демонструє спробу ППС вийти за межі суто польського середовища та апелювати до непольського населення Волині. Паралельно Польський залізничний профспілковий союз закликав залізничників до загальнодержавного референдуму з приводу страйку, що лише посилювало занепокоєння адміністрації (ДАВО. Ф. 46 Оп. 9. Спр. 302. Арк. 9).

Прикладом регіональної агітаційної та опозиційної активності ППС на Волині був першотравневий мітинг у Луцьку 1 травня 1927 р., реконструйований нами на основі звіту Луцького повітового старости та письмового протесту Робітничого комітету ППС (ДАВО. Ф. 46 Оп. 9. Спр. 469. Арк. 1–6). Захід відбувся у два етапи: денна академія в приміщенні партійного комітету та вечірнє «народне свято» у залі міського театру. За повідомленням старости, ранкова академія зібрала близько 200 осіб, тоді як подальша хода центральними вулицями міста – Міцкевича та Ягеллонською охопила близько 1000 учасників (ДАВО. Ф. 46 Оп. 9. Спр. 469. Арк. 3–6). Усе це свідчило про здатність місцевої організації ППС до масової мобілізації, принаймні в міському середовищі.

Соціальний і національний склад учасників був надзвичайно показовим. У заході взяли участь члени ППС, польські професійні спілки, профспілки сільськогосподарських і торговельних працівників, а також єврейські профспілки, які перебували під впливом вищезгаданого «Бунду».

За оцінкою старости, приблизно 60% учасників заходу становили євреї. У вечірньому «народному святі», що тривало до третьої години ночі, брали участь переважно євреї та українці. Таким чином, першотравневий захід ППС у Луцьку став прикладом міжетнічної політичної взаємодії, в якій польська соціалістична партія виступала координаційним центром для різних груп міського робітництва (ДАВО. Ф. 46 Оп. 9. Спр. 469. Арк. 3–6).

Важливе значення мав і зміст виголошених промов. Центральною постаттю заходу був делегат ППС із Любліна Ян Свьонтек, який у своєму виступі наголошував на потребі охорони праці, поліпшенні заробітної платні для міських і сільських робітників, парламентського забезпечення соціальних прав, а також виступав проти мілітаризму та воєн. Промова викликала схвальну реакцію присутніх, які вигукували «Хай живе ППС!» та «Хай живе Польська Республіка!». Це поєднання соціалістичної й державницької риторики добре відображало політичну специфіку ППС – партії, яка не піддажувала польську державність, а прагнула її демократизації й соціального реформування (ДАВО. Ф. 46 Оп. 9. Спр. 469. Арк. 3–6).

Після виступу Я. Свьонтека секретар повітового комітету ППС Малігурський зачитав резолюцію з вимогами до уряду. Представник єврейських профспілок Фердман виступив їдишем, порушивши питання рівноправності євреїв, доступу до державних і громадських посад та необхідності заснування шкіл з єврейською мовою навчання. Така паралельна присутність польськомовної та їдишомовної частин програми відображала не лише поліетнічний характер луцького робітничого середовища, а й специфіку самої ППС на Волині як посередника між різними соціальними та національними групами (ДАВО. Ф. 46 Оп. 9. Спр. 469. Арк. 3–6).

Ухвалена резолюція містила типові для ППС гасла: боротьбу за загальне виборче право, права робітників, вищу зарплатню, право на працю, землю для народу і демократичні перетворення. Водночас у ній засуджувалися як «фашистська», так і «комуністична» диктатури, а також проголошувався протест проти всіх форм політичного й національного гноблення. У цьому особливо виразно простежується відмінність ППС від комуністичного руху: партія послідовно позиціонувала себе як соціал-демократична, а не більшовицька сила (ДАВО. Ф. 46 Оп. 9. Спр. 469. Арк. 3–6).

Найбільш резонансним епізодом заходу став конфлікт учасників мітингу із лікарем Грінієвським, який із балкона свого будинку ображав промовця Я. Свьонтека, називаючи його «більшо-

виком» і вказуючи «на схід» як на нібито справжнє місце соціалістів. Реакція натовпу була гострою: після вигуку «Геть його!» частина учасників рушила в бік лікаря, який змушений був відступити. Згодом Робітничий комітет ППС скерував офіційні протести до Центрального виконавчого комітету ППС і Депутатського клубу (фракції) партії у Варшаві, Центральної комісії профспілок Польщі, Округового правління Каси Хворих у Львові, волинського воєводи та Міністерства праці і соціальної опіки. Вимога звільнення з посади лікаря Грінєвського як особи, що не відповідає завданням установи, утримуваної пролетаріатом, засвідчувала інституційну зрілість місцевої організації та її здатність до захисту своїх членів і симпатиків легальними засобами (ДАВО. Ф. 46 Оп. 9. Спр. 469. Арк. 1–2).

Загалом, вищеподані події дозволяють краще зрозуміти місце ППС у суспільно-політичному житті Волині. По-перше, вони засвідчують, що партія не була маргінальним явищем, а володіла певним мобілізаційним потенціалом у міському середовищі. По-друге, соціальна база ППС у регіоні мала виразний поліетнічний характер, що вирізняло її з-поміж інших польських партій. По-третє, навіть легальна соціалістична активність сприймалася частиною влади й суспільства через призму страху перед більшовизмом, що ускладнювало нормальне функціонування партії. По-четверте, матеріали Державного архіву Волинської області дають змогу побачити реальне партійне життя ППС не лише як набір програмних декларацій, а як повсякденну практику організації мітингів, профспілкової координації, політичної агітації та взаємодії з адміністрацією.

У другій декаді міжвоєнного двадцятиліття умови діяльності ППС на Волині ускладнилися ще більше. Посилення санаційного режиму, централізація влади та специфічна «волинська політика» контраверсійного воєводи Генрика Юзевського істотно обмежили простір для «класичної» партійної конкуренції. Попри декларативне прагнення до польсько-українського порозуміння,

ця модель управління передбачала домінування адміністративних механізмів над самостійним партійним життям. У таких умовах ППС, як і інші опозиційні сили, втрачала можливості для повноцінного розвитку. Подальший поворот до курсу «зміцнення польськості» у 1938–1939 рр. ще більше звужив простір для міжетнічних форм суспільної співпраці, що раніше могли частково підтримувати соціалістичні середовища.

Висновки. Отже, Польська соціалістична партія посідала помітне місце в політичному житті міжвоєнної Волині, хоч її вплив і залишався переважно міським та нерівномірно розподіленим у межах воєводства. Ідейно ППС успадкувала від довоєнного періоду поєднання соціалістичних, демократичних і незалежницьких засад, а в міжвоєнній Польщі виступала як одна з головних лівих партій парламентського типу. На Волині її специфіка полягала в опорі на робітничий й профспілковий середовище, насамперед у Луцьку та Ковелі, а також у наявності міжетнічної соціальної бази, що включала поляків, євреїв і частково українців. Саме ця риса вирізняла ППС серед інших польських партій регіону.

Документи Волинського воєводського управління засвідчують, що діяльність ППС відбувалася в умовах постійного адміністративного контролю, який особливо посилювався після приходу до влади Ю. Пілсудського у 1926 р. Влада уважно стежила за партійною організацією, профспілковими контактами та мобілізаційними можливостями соціалістів, особливо серед залізничників. Водночас приклад першотравневого мітингу в Луцьку 1927 р. демонструє, що ППС була важливим елементом політичного життя волинського міста, здатним об'єднувати різні етнічні й соціальні групи навколо спільних вимог соціальної справедливості, демократії та громадянського рівноправ'я. У ширшому сенсі діяльність ППС на Волині дозволяє краще зрозуміти як особливості польського партійного життя на східних землях Другої Речі Посполитої, так і механізми функціонування легальної опозиції в умовах дедалі більшого державного тиску.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний архів Волинської області. Ф. 46. Оп. 9. Спр. 302. Арк. 1. Звіт Рівненського старости до Волинського воєводського управління, 1924 р.
2. Державний архів Волинської області. Ф. 46. Оп. 9. Спр. 302. Арк. 2. Лист Президії Дирекції пошт і телеграфів у Любліні до Волинського воєводського управління, 1926 р.
3. Державний архів Волинської області. Ф. 46. Оп. 9. Спр. 302. Арк. 4. Конфіденційний циркуляр Дирекції державних залізниць у Львові до начальників станцій, 1926 р.
4. Державний архів Волинської області. Ф. 46. Оп. 9. Спр. 302. Арк. 8. Відозва ППС від 1 травня 1926 р.
5. Державний архів Волинської області. Ф. 46. Оп. 9. Спр. 302. Арк. 9. Відозва Польського залізничного профспілкового союзу до залізничників, 1926 р.
6. Державний архів Волинської області. Ф. 46. Оп. 9. Спр. 469. Арк. 1–2. Протест Робітничого комітету ППС у Луцьку до Комісара Каси Хворих, 1927 р.

7. Державний архів Волинської області. Ф. 46. Оп. 9. Спр. 469. Арк. 3–6. Звіт Луцького повітового старости до Волинського воєводського управління про перебіг першотравневого мітингу ППС у Луцьку, 1927 р.
8. Малєончук Г. Міжвоєнний Луцьк: суспільно-політичний, соціально-економічний, культурний розвиток (1919–1939). Луцьк: Терен, 2022. 216 с.
9. Футала В. Українське питання у міжвоєнній Польщі: польський дискурс. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Серія: Історія. 2013. Вип. 1(1). С. 174–184.
10. Friszke A. O kształt niepodległej. Warszawa: Biblioteka „Wieżi”, 1989. 543 s.
11. Kowalski W. Geschichte der Sozialistischen Arbeiter-Internationale (1923–1940). Berlin: Deutscher Verlag der Wissenschaften, 1985. 352 s.
12. Leiwand A. Polska Partia Socjalistyczna wobec wojny polsko-radzieckiej 1919–1920. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1964. 292 s.
13. Manfred A. Kleine Geschichte Polens. Stuttgart: Reclam, 2008. 437 s.
14. Mędrzecki W. Województwo wołyńskie, 1921–1939: elementy przemian cywilizacyjnych, społecznych i politycznych. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1988. 202 s.
15. Program paryski PPS (1892), uchwalony na zjeździe Związku Zagranicznego Socjalistów Polskich. URL: www.polskapartiasocjalistycznawroclaw.wordpress.com/historia-pps/deklaracja-programowa-pps/socjalisci-pod-zaborami/program-paryski-1892/.
16. Świętek R. Lodowa ściana: sekrety polityki Józefa Piłsudskiego 1904–1918. Kraków: Platan, 1998.
17. Żarnowski J. Polska Partia Socjalistyczna w latach 1935–1939. Warszawa: Książka i Wiedza, 1965. 420 s.

REFERENCES

1. Derzhavnyi arkhiv Volynskoi oblasti. F. 46. Op. 9. Spr. 302. Ark. 1. Zvit Rivnenskoho starosty do Volynskoho voievodskoho upravlinnia, 1924 r. [Report of the Rivne starosta to the Volyn Voivodeship Office, 1924]. [in Ukrainian].
2. Derzhavnyi arkhiv Volynskoi oblasti. F. 46. Op. 9. Spr. 302. Ark. 2. Lyst Prezydii Dyreksii posht i telehraviv u Liublini do Volynskoho voievodskoho upravlinnia, 1926 r. [Letter of the Presidium of the Directorate of Posts and Telegraphs in Lublin to the Volyn Voivodeship Office, 1926]. [in Ukrainian].
3. Derzhavnyi arkhiv Volynskoi oblasti. F. 46. Op. 9. Spr. 302. Ark. 4. Konfidentsiinyi tsyrkuliar Dyreksii derzhavnykh zaliznyts u Lvovi do nachalnykiv stantsii, 1926 r. [Confidential circular of the Directorate of State Railways in Lviv to station chiefs, 1926]. [in Ukrainian].
4. Derzhavnyi arkhiv Volynskoi oblasti. F. 46. Op. 9. Spr. 302. Ark. 8. Vidozva PPS vid 1 travnia 1926 r. [PPS proclamation of May 1, 1926]. [in Ukrainian].
5. Derzhavnyi arkhiv Volynskoi oblasti. F. 46. Op. 9. Spr. 302. Ark. 9. Vidozva Polskoho zaliznychnoho profspilkovoho soiuзу do zaliznychnykh, 1926 r. [Proclamation of the Polish railway trade union to railway workers, 1926]. [in Ukrainian].
6. Derzhavnyi arkhiv Volynskoi oblasti. F. 46. Op. 9. Spr. 469. Ark. 1–2. Protest Robitnychoho komitetu PPS u Lutsku do Komisara Kasy Khvorykh, 1927. [Protest of the Workers' Committee of the PPS in Lutsk to the Commissioner of the Sickness Fund, 1927]. [in Ukrainian].
7. Derzhavnyi arkhiv Volynskoi oblasti. F. 46. Op. 9. Spr. 469. Ark. 3–6. Zvit Lutskoho povitovoho starosty do Volynskoho voievodskoho upravlinnia pro perebih pershotravnevoho mytnyhu PPS u Lutsku, 1927. [Report of the Lutsk county starosta to the Volyn Voivodeship Office on the course of the PPS May Day rally in Lutsk. May 4, 1927]. [in Ukrainian].
8. Malєonchuk H. (2022) *Mizhvoiennyi Lutsk: suspilno-politychnyi, sotsialno-ekonomichnyi, kulturnyi rozvytok (1919–1939)* [Interwar Lutsk: socio-political, socio-economic, and cultural development (1919–1939)]. Lutsk: Teren. 216 s. [in Ukrainian].
9. Futala V. (2013) *Ukrainske pytannia u mizhvoiennii Polshchi: polskyi dyskurs* [The Ukrainian question in interwar Poland: Polish discourse]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Serii: Istoriia*, 1(1), 174–184. [in Ukrainian].
10. Friszke A. (1989) *O kształt niepodległej* [The Shape of Independence]. Warszawa: Biblioteka „Wieżi”. 543 s. [in Polish].
11. Kowalski W. (1985) *Geschichte der Sozialistischen Arbeiter-Internationale (1923–1940)* [History of the Labour and Socialist International]. Berlin: Deutscher Verlag der Wissenschaften. 352 s. [in German].
12. Leiwand A. (1964) *Polska Partia Socjalistyczna wobec wojny polsko-radzieckiej 1919–1920* [The Polish Socialist Party during the Polish-Soviet War of 1919–1920]. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe. 292 s. [in Polish].
13. Manfred A. (2008) *Kleine Geschichte Polens* [A Brief History of Poland]. Stuttgart: Reclam. 437 s. [in German].
14. Mędrzecki W. (1988) *Województwo wołyńskie, 1921–1939: elementy przemian cywilizacyjnych, społecznych i politycznych* [Wolyn Voivodeship, 1921–1939: elements of civilizational, social and political changes]. Wrocław: Ossolineum; Publishing House of the Polish Academy of Sciences. 202 s. [in Polish].
15. *Program paryski PPS* (1892). [Paris program of PPS] URL: www.polskapartiasocjalistycznawroclaw.wordpress.com/historia-pps/deklaracja-programowa-pps/socjalisci-pod-zaborami/program-paryski-1892/. [in Polish].
16. Świętek R. (1998) *Lodowa ściana: sekrety polityki Józefa Piłsudskiego 1904–1918* [The Ice Wall: Secrets of Józef Piłsudski's Politics 1904–1918]. Kraków: Platan. [in Polish].
17. Żarnowski J. (1965) *Polska Partia Socjalistyczna w latach 1935–1939* [The Polish Socialist Party in 1935–1939]. Warszawa: Książka i Wiedza. 420 s. [in Polish].

Дата першого надходження статті до видання: 02.09.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 25.09.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 16.10.2026

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

